

SEVERAL TYPES OF PUNISHMENT ACCORDING TO GEORGIAN CUSTOMARY LAW

(On the example of Upper Adjara)

Otar Gogolishvili

*Professor at Batumi Shota Rustaveli State University, department of History,
Archaeology and Ethnology*

ABSTRACT

Georgian Customary law embraces many types of punishments. Among them the suffering and corporal punishments are commonly known, such as cutting, cursing, stoning, public humiliation, property or compositional punishments and etc. These are forms of punishment, which were widespread in almost all part of Georgia. Some of them were characteristic for separate region, for example, cutting was characteristic for Georgian law in Pshavi.

It is undoubtedly proved with historic and ethnographic materials that in Adjara, as an administrative unit of Upper Kartli, punishments of Georgian customary law were used against to criminals. Especially before the period of Ottoman occupation, however, the norms of Georgian customary law used to continue existence even after the occupation in Adjara, but locally and under an influence of Islam. Finally, as a result of implemented law policy by the Russian governance customary law was completely exiled from active life and only occasionally was used in the public relations, mostly when an foreign law was incompatible with Georgian character or it was inaccessible for a lower social classes.

KEYWORDS: Customary Law, Stoning, Lex Talionis, Punishment on Property

ზოგიერთი სახის სასჯელი ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით

(ზემო აქტარის მაგალითზე)

ოთარ გოგოლიშვილი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის, არქეოლოგიისა
და ეთნოლოგიის დეპარტამენტის პროფესორი

საკვანძო სიტყვები: ჩვეულებითი სამართალი, ქონებრივი ანუ კომპოზიციური
სასჯელები, სისხლის აღება, ჩაქოლვა

შესავალი

ქართული ჩვეულებითი სამართალი სასჯელთა მრავალ სახეს იცნობს. მათ შორის საყოველთაოდ ცნობილია მტანჯავი ანუ სხეულებრივი სასჯელები, მოკვეთა, შერისხვა, ჩაქოლვა, გამანობილებელი სასჯელები, ქონებრივი ანუ კომპოზიციური სასჯელები და სხვა. ეს სასჯელთა ის ფორმებია, რომლებიც გავრცელებული იყო საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში. ზოგი მათგანი ცალკეული კუთხისათვის იყო დამახასიათებელი, მაგ.: მოკვეთა ნიშანდობლივი იყო ფშავური ქართული სამართლისათვის.

ისტორიული და ეთნოგრაფიული მასალებით უდავოა დადგინებული, რომ აქარაში, როგორც ზემო ქართლის ადმინისტრაციულ ერთეულში, დამნაშავეთა მიმართ გამოიყენებოდა ქართული ჩვეულებითი სამართლისათვის დამახასიათებელი სასჯელები. განსაკუთრებით ეს შეეხება ოსმალთა მიერ აქარის ტერიტორიის დაპყრობამდე პერიოდს, თუმცა აქარაში ქართული ჩვეულებითი სამართლის ნორმები შემდეგაც განაგრძობდა პრაქტიკულ არსებობას, მაგრამ ლოკალურად და ისლამის ზეგავლენის ქვეშ. საბოლოოდ, რუსული მმართველობის მიერ გატარებულმა სამართლებრივმა პოლიტიკამ მთლიანად განდევნა ჩვეულებითი სამართალი აქტიური ცხოვრების სფეროდან და იგი მხოლოდ დროდადრო იჩენდა თავს საზოგადოებრივი ურთიერთობისას, უმეტესად მაშინ, როცა უცხოური სამართალი მოუქნელობისა და ქართული ხა-

სიათისადმი შეუთავსებლობის გამო ვერ პასუხობდა კონკრეტულ ქმედობას, ან როცა იგი მიუწოდებელი იყო დაბალი ფენებისათვის.

აქარაში მიმდინარე საუკუნის დასაწყისამდე ფართოდ იყო გავრცელებული სისხლის აღების ჩვეულება. შესაბამისად, აქ შეუფერხებლად მუშაობდა ქართული ჩვეულებითი სამართლის სასჯელთა პრინციპების ქვაკუთხედად აღიარებული ე.წ. ტალიონის პრინციპი: „თუალი თუალისა წილ, კბილი – კბილისა წილ“. თვით ეს პრინციპი უძველესი შუამდინარეთის ჩვეულებითი სამართლიდან „ხამურაბის კანონებიდან“ გადმოიღეს ჩვენმა წინაპრებმა და შეიტანეს ქართულ კანონიკურ თუ საერო იურიდიულ წყაროებში. ტალიონის პრინციპი, ძირითადად, მკვლელობის ორ სახეს მოიცავდა: მკვლელობას სისხლის აღების ნიადაგზე და მკვლელობას შურისძიების ნიადაგზე. ამის მიხედვით ლოგიკურად უნდა მივიჩნიოთ დასკვნა, რომ ორივე მათგანი ინდივიდუალური სასჯელთა სახეებია და აქარაში დადასტურებულ თვითგასამართლების ფორმებს წარმოადგენს, თვითგასამართლებას კი შორეულ წარსულში გააჩნია ფესვები და თავისი სოციალურ-იურიდიული საფუძველი. მოცემულ შემთხვევაში, ხშირად ვერდიქტის გამომტანი და ამსრულებელი ერთიდაიგივე პირი გვევლინება, გარდა ასეთი მსგავსებისა, არის მათ შორის განსხვავებაც: თუ შურისძიების ნიადაგზე მკვლელობის შემთხვევის დადგომისას ერთი და იგივე პირი დაადგენს და აღასრულებს შურისძიების ნიადაგზე მკვლელობას, სისხლის აღების პირობების

დადგომისას ვერდიქტი გამოაქვს ან ისევ და-
ბარალეხულის უახლოეს ნათესავს, გვარის,
ოჯახის უფროსს, ან საამისოდ უფლებამოსილ
პირთა ჯგუფს.

სასჯელთა სახეები აჭარაში ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით

ეთნოგრაფიული მასალების შესწავლის სა-
ფუძველზე შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა,
რომ აჭარაში და საერთოდ საქართველოში,
ქართული ჩვეულებითი სამართალი, თუმცა
პირობითად, მაგრამ მაინც იცნობდა დანაშა-
ულის მიხედვით სასჯელთა დიფერენცირებას.
ასე, მაგ.: სისხლის აღება გათვალისწინებული
იყო მხოლოდ განზრახ მკვლელობის დროს,
ხოლო მკვლელობა შურისძიების ნიადაგზე,
ჩაქოლვა, მოკვება, ამოკირვა, უმეტესად ზნე-
ობრივი ნორმების უხეშად დარღვევას მოჰ-
ყვებოდა ხოლმე. თვით ზნეობრივი ხასიათის
დელიქტების შორისაც იყო დიფერენცირებუ-
ლი სასჯელები, რომელთაგან ორ სახეობას
შევხეხები – ჩაქოლვასა და ამოკირვას.

მკვლევართა მიერ მოკვლეული მასალე-
ბის საფუძველზე შეიძლება ვირწმუნოთ, რომ
აჭარაში, განსაკუთრებით მთის მოსახლეობა-
ში, გვიანობამდე შემორჩენილი იყო ჩაქოლ-
ვისა და ამოკირვის ჩვეულება. საილუსტრა-
ციოდ დავასახელებ რამდენიმე მასალას.
მკვლევარი ნ. მგელაძე ნაშრომში „ნათესაუ-
რი ურთიერთობის ზოგიერთი საკითხი აჭარა-
ში ადათობრივი ნორმების შუქზე“ მიუთითე-
ბს, რომ „ქალის ქმარი და ქმრის ახლობელი“
„ქალზე მისულ კაცს“ და თავად ქალს სასჯე-
ლის უმაღლესი ფორმით სჯიდნენ. დასჯის ეს
სახე ზემო აჭარაში „ამოკირვის“ სახელითაა
ცნობილი. ინტიმურ კავშირში მყოფ ქალსა
და მამაკაცს ოფიციალური მეუღლე და მისი
ნოგრო მიწაში ყელამდე მარხავდნენ და
ქოლავდნენ.“¹ ავტორი ხაზს უსვამს სასჯელის
გამოყენების ტერიტორიულობას, მისი შესაძ-
ლო გავრცელების არეს და იმ ფაქტს, რომ
აღნიშნული სასჯელები ქალის უზნეო საქციე-
ლის წინააღმდეგ გამოიყენებოდა.

ინფორმატორი, 90 წლის აბას ქამადაძე
ანალოგიურ და საინტერესო ცნობას გადმო-

გვცემს ამ საკითხთან დაკავშირებით, კერ-
ძოდ: „გაგონილი მაქ, რომ ოჯახის ქალი რომ
სხვა კაცს შეიყვარებდა და გამომჟღავნე-
ბოდა, ქალსაც და კაცსაც გაბანრევდნენ, გე-
იყვანდნენ სოფლის მეიდანზე ან ჯვარედინზე,
ქმარი და დედამთილ-მამამთილი ქვებს მია-
ყრიდა, შემდეგ მთელი სოფელი დააყრიდა
ჯოლგს – ქვას, ჯოხს, რაც ხელში მოყვებო-
დათ. ჯოლოგებს (ჩაქოლილებს – ო.გ.) ღამით
უჩუმრად წაიღებდნენ მათი პატრონები და ჩუ-
მად მიაბარებდნენ მიწას.“²

მეორე ინფორმატორის, მუხამედ ჯორ-
ბენაძის გადმოცემით ძველად ჩაქოლგვა
ყოფილა ქმრის ღალატისათვის დაწესებუ-
ლი. „თუ ქალი უღალატებდა მის ქმარს და
გამხილდებოდა, ან ქმარი წაასწრებდა ბო-
ბობაში, ქალს სახალხოდ ჩაქოლავდნენ,
კაცსაც ჩაქოლავდნენ, ან თუ ის გადარჩებო-
და, ქალის ნამდვილი ქმარი და მისი მხარე
უმტრობდნენ და მაინც მოკლავდნენ... მამა-
ჩემიდან გაგონილი მაქ, რომ ღორჯომში ბე-
რიძის კაცს შეუყვარებია აგარელი მარკო-
იძის ცოლი და მათ საქმეს ყიშლებში ქმარი
შესწრებია, ადრე სცოდნია და დაუცავს. ქა-
ლიც და მისი საყვარელი კაციც გაუყვანიან
ბულულა სერზე, ჩაუყრიან ორმოში და ჩუქ-
ოლავენ. მათ პატრონებს კდრებიც არ წუყუ-
ვანიან. ბერიძის კაცს ცოლ-შვილი ჰყოლია.
ამ ამბავის მერე ჩაქოლგილი კაცის შვილე-
ბისათვის ჯოლოგოლი (ჯოლოგის შვილი –
ო.გ.) დუურქმევიან, ხოლო იმ ადგილისთვის,
ბულულა სერისათვის „საქოლი ქედი.“³ იგივე
ავტორი ადასტურებს, რომ ხულოს მეზობელ
სოფელში დუაძიებში მცხოვრები ოჯახიშვი-
ლების წინაპარიც „ამნაირი საქმის გამოისო-
ბით ჩაქოლილა, მას შემდეგ მათ ერთ განრი-
გოს ქოლიშვილები დარქმევია“.

ინფორმატორ მ. ჯორბენაძის მიერ
მოთხრობილი ამბების სინამდვილის დამა-
მტკიცებლად უადგილო არ იქნებოდა მიმე-
თითებინა იმ ფაქტიურ გარემოებაზე, რომ,
როგორც დადასტურდა, ღორჯომში ამჟამად
მცხოვრებ ბერიძეთა ერთი შტო მართლაც
ძველი გვარის მიხედვით „ჯოლოგოლლებად“
მოიხსენებიან. ასევე დეკანიშვილებში ოჯა-

1 მგელაძე ნ., 1984, აჭარული გვარი და ნოგრო, გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, გვ. 75.

2 აჭარის ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, 1976, გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, გვ. 18.

3 აჭარის ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, 1980, გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, გვ. 36.

ხისშვილების გვარს მეორენაირად ქოლიშვილებად იცნობენ.

წარმოდგენილ ინფორმაციათა გაანალიზების საფუძველზე უნდა დავასკვნათ, რომ სასჯელის ასეთი სახე, როგორცაა ჩაქოლვა, ძირითადად გამოიყენება გათხოვილი ქალის მიერ ქმრისათვის ღალატის შემთხვევაში. ქალი ყოველ მიზეზგარეშე იმსახურებდა ჩაქოლვას, ხოლო რაც შეეხება მის საყვარელს, იგი შეიძლება ქალთან ერთად ჩაქოლვას, ან გამონაკლის შემთხვევაში, შური ეძიას მასზე. შურისძიების ტვირთი მოღალატე ქალის ქმარს ან მის ახლობლებს აწვავს. ზემოთ მოყვანილ გადმოცემებში ბევრი სხვა მომენტებიცაა საინტერესო და გასააზრებელი. გარდა იმისა, მიღებული იყო ღალატის ფაქტზე შესწრებისთანავე დაუყოვნებელი მოქმედება – დამნაშავის ჩაქოლვა, ასევე უნდა ყოფილიყო იგივე წესით დასჯადი ღალატის ნაყოფის – უკანონო ბავშვის გაჩენისას, ე.ი. როცა „გამჟღავნდებოდა“ ან „გამხილდებოდა“ ქალის მრუშობა...

ჩაქოლვა, როგორც სასჯელის ერთ-ერთი სახე

ჩაქოლვის ადგილად ორივე შემთხვევაში ხალხის თავშეყრის ადგილია მითითებული – სოფლის მოედანი ან გზაჯვარედინი, ასე, რომ ჩასაქოლ პირებს გაბორკილ მდგომარეობაში ჩაყრიდნენ ორმოში და ჩაქოლავდნენ, რაც შინაარსობრივად ემთხვევა ამ საკითხზე მკვლევართა მიერ ადრე მოპოვებულ მასალებში მითითებულ ფაქტებს. საყურადღებოა კიდევ ერთი გარემოება: ჩაქოლილ პირებს ან საერთოდ ტოვებდნენ ჩაქოლვის ადგილზე (ამისათვის უნდა ყოფილიყო გამიზნული მათი ორმოში ჩაქოლვა), ან კიდევ, ჭირისუფალთა მიერ საზოგადოებისაგან მორიდებულად ხდებოდა მათი გვამების გადასვენება და ყოველგვარი რიტუალის გარეშე ასევე ჩუმად მათი დაკრძალვა. ლოგიკურია, რომ ჩაქოლილი ქალის ჭირისუფალში მისი დედ-მამა იგულისხმებოდა. მართალია, ისინი პატრონობდნენ გვამს (ალბათ ორმოს გარეშე ზეზეურად ჩაქოლვილს), მაგრამ ფაქტობრივად, თვითონაც შეურაცხყოფილი იყვნენ ნათესავის მოქმედებით და როცა მას დაკრძალავდნენ

შესაბამისი რიტუალის დაცვისა და დატირების გარეშე, ამით სიმბოლურად მიცვალებულს „გვარიმაცად“ მიიჩნევდნენ, როგორც ეს მიღებული იყო გვარის შემარცხვენელთა მიმართ აჭარაში. ქართული ჩვეულებითი სამართლის საერთო პრინციპებიდან გამომდინარე, მოცემულ შემთხვევაში, არც ჩაქოლილი ქალისა და არც კაცის ახლობელს სისხლის აღების მოვალეობა არ აწვავს.

ჩაქოლვის ინსტიტუტთან დაკავშირებით დღემდე მოპოვებულ ისტორიულ და ეთნოგრაფიულ მასალებში კონკრეტულად არ არის გაცემული პასუხი კითხვაზე: ვის ეკუთვნოდა პირველი ქვის სროლის უფლება? სანამ ამ კითხვას პასუხს გავცემდეთ, საჭიროა მცირე ექსკურსი: საქართველოს სხვა კუთხეებში ჩაქოლვა გამოიყენებოდა არა მარტო გათხოვილი ქალის მიერ ქმარის ღალატისას, არამედ „დანაშაული, რომელთა ჩადენასაც ჩაქოლვა მოჰყვებოდა, სამ ჯგუფად შეიძლება დავყოთ: 1. თემისა და ხატის ღალატი. 2. საძრახის სქესობრივი კავშირი. 3. განმეორებითი ქურდობა.“⁴ ჩაქოლვის ქვემდებარე დანაშაულთა სიმრავლე უნდა გულისხმობდეს პირველი ქვის სროლის უფლების მქონეთა განსხვავებულ სუბიექტებსაც, ვინაიდან, დღესდღეობით ხელთ არსებული ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით, აჭარაში ჩაქოლვა საძრახის სქესობრივ კავშირთან არის დაკავშირებული, უნდა გვევარაუდა, რომ პირველი ქვის სროლის უფლებაც პირველი რიგის დაზარალებულს – ქალის კანონიერ ქმარს უნდა ჰქონოდა, რაც გარკვეულად დადასტურებულ იქნა ზემოთ დასახელებულ ინფორმატორის მიერ – „ქმარი და დედამთილ-მამამთილი ქვებს მიაყრიდა, შემდეგ მთელი სოფელი დააყრიდა მათ ჯოლგს.“⁵ ე.ი. უნდა გავიგოთ ისე, რომ ვერდიქტის გამომტანიცა და პირველი ქვის მსროლელიც უპირველესად კანონიერი ქმარი იყო, თუმცა ვერდიქტის გამომტანად მისი მიჩნევა პირობითად უნდა ჩავთვალოთ, რადგან იგი ადათობრივადაა განსაზღვრული და შედეგის დადგომისთანავე დაზარალებულს ავტომატურად აღმოუცენდებოდა შესაბამისი გადაწყვეტილებაც.

4 აჭარის ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, 1991, გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, გვ. 97.

5 აჭარის ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, 1976, გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, გვ. 18.

ინფორმატორ ა. ქამადაძის მონათხრობში ნახმარია ტერმინები: „ჯოლგი“ და „ჯოლოგები“, რაც მხოლოდ ზემო აჭარაში და ისიც ზოგიერთი სოფლის დასახელებული პუნქტის დღევანდელ კუთხურ სასაუბრო კილოშია შემორჩენილი. აღნიშნული ტერმინი გამოიყენება სხვადასხვა ფორმაში: „ჩაჯოლგვა“, „ამოჯოლგვა“, „მიჯოლგვა“ და სხვა. „ჯოლგი“ ქვალორდის, ხის კუნძების გროვია, რომელთა საშუალებით გადაკვეთავენ წყლის სათავეს, არხის ან გზის რომელიმე მონაკვეთს, შენობის სანათურს და სხვა. პარალელურად იხმარება ტერმინი „ამოქოლვა“, „მიქოლვა“, „ჩაქოლვა“ და ისინი სინონიმური წყვილებია. არსებობს ასევე კუთხური ფრაზა „არხს ჯოლოგი უყო“, „გზას ჯოლოგი უყო“ და სხვა. ანალოგიურად, დასახელებული ინფორმატორი ჩაქოლილებს „ჯოლოგებად“ მოიხსენიებს. გარდა ამისა, არცთუ შორეულ წარსულში აჭარის სოფლებში ძელურ საცხოვრებელ სახლებზე, საბძლებზე და სხვა სახის სამეურნეო დანიშნულების შენობა-ნაგებობებზე სახურავის მოვალეობას ასრულებდა ნაძვის (ქვემო რაიონებში წიფლის) ხის ყავარი, რომლის დასამაგრებლად გამოყენებული იყო ბრტყელძირიანი ქვის ლოდები ანუ, როგორც მათ ზემო აჭარაში უწოდებენ, „საქოლაგები“, რაც უეჭველია ჩაქოლვასთან არის დაკავშირებული და აქედანაა შემორჩენილი კუთხურ მეტყველებაში.

თუ საქართველოში შეკრებილი ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით ვიმსჯელებთ, რეალური ჩაქოლვის პროცედურის უშუალო მომხრე არ გვყავს და მასზე მსჯელობა მხოლოდ წინა თაობათა გადმოცემით გვიხდება. სამაგიეროდ, ახლო წარსულში მთის მოსახლეობის ყოფაში არ უნდა ყოფილიყო იშვიათი ზოგადად ქართული ჩვეულებრივი სამართლისათვის ცნობილი სიმბოლური ჩაქოლვის არსებობა.

შუამთობაზე ამოსული ახალმოყვანილი რძალი გაყვა მის ადრინდელ მაპირებელს. ამ ამბის გამგონე დედამთილმა ხმამაღლა კვილით და წყევლა-კრულვით გზაჯვარედინზე, სადაც საღამოობით იკრიბებოდა იაილებიდან ხალხი სხვადასხვა საკითხების გადასაწყვეტად ან უბრალოდ სასაუბროდ, გამოიტანა „გაქცეული“ რძლის ლეჩაქი და კაბა, დააგდო ძირს, თან განაგრძობდა ქალის წყევლას და მოუწოდებდა „მემთევრე-

ბს“, მათაც დაეწყევლათ და ჩაქოლათ იგი. მანვე ხელში შეაჩინა ძალზე ახალგაზრდა ბიჭს – რძლის ქმარს ქვა და უბრძანა ჩაქოლა. ბიჭმა მორცხვად მოიქნია ქვა კაბისაკენ და ხალხს შეერია, ხოლო იქ მყოფთაგან ყველამ: დიდმა და პატარამ, ქალმა და კაცმა ქვები დააყარა იმ ადგილს, სადაც კაბა და თავსაბური ეგდო. ქვების გროვა ხელუხლებელი დარჩა მთა-ბარის სეზონის დამთავრებამდე. ბავშვები ვერიდებოდით იმ ადგილს, წარმოგვედგინა, რომ იქ მართლაც ქალი ემარხა. ეს შთამბეჭდავი რიტუალი, მიუხედავად თავისი სიმბოლურობისა, მოიცავს ჩაქოლვის ძირითად ელემენტებს. აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ანალოგიურად სიმბოლური ჩაქოლვისა, აჭარაში დღემდე შემორჩენილია სიმბოლური დასაფლავების ჩვეულებაც. სიმბოლურ დასაფლავებას უმეტეს შემთხვევაში მიმართავენ ოჯახის უფროსი მამაკაცები, რომელთა დაუკითხავად გაიპარნენ ქალიშვილები ან, როცა მათ რომელიმე ვაჟიშვილმა აუტანელი წყენა და შეურაცხყოფა მიაყენა. მოცემულ შემთხვევაში, ამოთხრიდნენ ორმოს, შიგ მოათავსებდნენ პიროვნულად „მოკვეთილ“ ანუ როგორც აჭარაში უწოდებენ – „მორესიტული“ შვილის ტანსაცმელს, სასულიერო პირს ალასრულე ბინებდნენ მიცვალებულისათვის დადგენილ ლოცვას და დააყრიდნენ მიწას.

სიმბოლური ჩაქოლვის შესახებ ცნობები საქართველოს სხვა კუთხეებშიც არის მოპოვებული. მაგ.: ფშავში. მკვლევარ მ. კეკელიას მიერ ფშავში ჩაწერილი იქნა სიმბოლური ჩაქოლვის ამბავი, კერძოდ: „ერთ სოფლიონელ კაცს ცოლი გამოქცევია, ბოზი. ქმარი დაედევნა, დაეწია, მიაბა ხეზე, მოაჭრა ყურები და ცხვირი, მიაყარა ქვალორდი და წავიდა.“⁶ ჩანს, რომ ქმარმა სიმბოლურად სისრულეში მოიყვანა ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით აღნიშნული ქმედობისათვის დადგენილი ვერდიქტი.

აჭარაში ქართული ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით ჩაქოლვასთან ორგანულად და შინაარსობრივად ახლოს დგას ამოკირვის ინსტიტუტი. „კათალიკობთა სამართალში“ ჩაქოლვა დაკირვის მნიშვნელობით იხმარება, აღნიშნულის ზეგავლენით, ან

6 კეკელია მ, 1991, ქართული ჩვეულებითი სამართალი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, გვ. 103.

აღბათ, იმის გამო, რომ აჭარაში დადასტურებულ ჩაქოლვის ინსტიტუტს ამოკირვასთან აიგივებს ზოგიერთი მკვლევარი. თუ ჩაქოლვის შესახებ შედარებით ჭარბია ცნობები ზეპირსიტყვიერებაში, სამაგიეროდ, ჩაკირვის შესახებ ეს არ ითქმის, მაგრამ აღნიშნული გარემოება სულაც არ მიუთითებს იმაზე, რომ ჩაკირვა უცხოა აქაური ქართული ჩვეულებითი სამართლისათვის, ან, რომ ის ჩაქოლვას ნიშნავდა. ინფორმატორი, 75 წლის ხატიჯე რიჟვაძე-ქამადაძისა გადმოგვცემს, რომ „თუ ქალი უმძრახ საქციელს ჩაიდენდა, სხვა კაცს დაუჟდებოდა, ქმრის ნათესავთან დეიჭირავდა საქმეს, ფეხშიშველი ან თავმოხდილი ურცხო კაცებს დიენახვებოდა, ადეთი ასე ყოფილა, რომ მას ან ჩაქოლავდნენ ან ორმეში ამოსკილევდნენ ან ზედან მიწას მიაქელევდნენ.“⁷ ინფორმატორი ხაზს უსვამს ალტერნატიულ სასჯელებს – ჩაქოლვას ან ჩაკირვას. ზემო აჭარულ დიალექტში დღესაც შემონახულია ტერმინი „ამოსკილვა“, რაც ამოვსებას ნიშნავს. იგივე ტერმინი იხმარება წყევლის ფორმაში.

დასკვნა

წარმოდგენილი ინფორმაციის მიხედვით სასჯელის ორივე ფორმა ერთი და იგივე შედგენილობის დანაშაულისათვის გამოიყენებოდა, მაგრამ მათი გამოყენება ისეთი ზნეობრივი ნორმების დარღვევისათვის, როგორც იყო უცხო მამაკაცთა საზოგადოებაში

თავ-ფეხშიშველი გამოჩენა, ვფიქრობ, შარიათის გავლენითაა ნაკარნახევი და ახლოსაა აღმოსავლური ჩვეულებითი სამართლისათვის კარგად ცნობილ ცოცხლად დამარხვის ინსტიტუტთან.

ტერმინი „ამოკირვა“ დაკავშირებულია კირის არსებობასთან და ცხადია, თუკი ასეთი სასჯელი გამოიყენებოდა ზემო აჭარაში, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამ მიზნისათვის კირი სხვა ადგილიდან არ იქნებოდა მოსატანი და მითუმეტეს, დანაშაულის იმავდროულად უნდა მომხდარიყო სასჯელის აღსრულებაც და კირი იქვე უნდა ჰქონოდა ამსრულებელს. ინფორმატორის მიერ მოწოდებულ ცნობაში „მიწის მიქელვაში“ უნდა იგულისხმებოდეს ზოგჯერ კირის მაგივრად მიწის გამოყენება, ზემო აჭარაში არც კირის საბადოთა დეფიციტი უნდა ყოფილიყო. მართლაც, აქაურ ტოპონიმიაში მრავალი ტოპონიმი მიანიშნებს კირის საბადოთა არსებობაზე, საკირიხევი – დიდაჭარაში, ელელიძეებში, მახალაკიძეებში, საკირია – საციხუში, საკირეთი – ფახხაში, კირეთი – ქედლებში, კირის ღელე – ხაბელაშვილებში და სხვა.⁸

სასჯელთა აღნიშნული ფორმების იგივეობისა თუ განსხვავების საკითხის საბოლოოდ გადასაწყვეტად საჭიროა ამ თემაზე ეთნოგრაფიული მასალების მოძიება როგორც საკუთრივ აჭარაში, ისე მის მოსაზღვრე მესხეთის ტერიტორიაზე, რამეთუ ამ რეგიონებს ისტორიულად ბევრი საერთო რამ აკავშირებდათ.

7 აჭარის ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, 1972, გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, გვ. 6.

8 ქამადაძე მ, 1992, აჭარული დიალექტის დარგობლივი ლექსიკა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, გვ. 75-103.

NOTES:

1. Mgeladze, N., 1984. „Adjarian Family Name and Nogro“, Batumi.
2. Ethnographic records of Adjara, 1976. Batumi, p. 18.
3. Ethnographic records of Adjara, 1976. Batumi, p. 36.
4. Ethnographic records of Adjara, 1976. Batumi, p. 97.
5. Ethnographic records of Adjara, 1976. Batumi, p. 18.
6. Kekelia, M., “Georgian customary law”, 1991. Tbilisi, p. 103.
7. Ethnographic records of Adjara, 1972. Batumi, p. 6.
8. Kamadadze, M., “Sectoral vocabulary of Adjarian dialect”, 1992. Tbilisi, pp. 75-103.